

Karvia

Karvianjoen eteläosan arkeologinen inventointi 2013

SISÄLLYSLUETTELO

Arkisto- ja rekisteritiedot

Tiivistelmä

Sijaintikartta

1. Johdanto.....	6
2. Alueen historia ja tutkimushistoria	6
3. Inventointi.....	7
4. Kiinteät muinaisjäännökset.....	10
1. Kyrön skanssi.....	10
2. Kyrönkankaan tie.....	12
5. Yhteenveto.....	14

LIITTEET

Kuvaluettelo

Kannen kuva: Karvia Kantti. Myllykoski. Kuva: T. Vasko

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Kunta: Karvia

Tutkimuksen laatu: arkeologinen inventointi

Peruskartta: 2211 03

Tutkimuslaitos: Satakunnan Museo

Tutkija: FM Tiina Vasko

Kenttätyö: 13.8.2013

Rahoittaja: Karvian kunta, 1899 € + alv.

Digitaalikuvat: 1-13

Sivumäärä: 16 +1 liitesivu

Alkuperäisen raportin säilytyspaikka: Satakunnan Museon arkisto

TIIVISTELMÄ

Karvia
Karviajoen eteläosan arkeologinen inventointi 2013
PK 2211 03
Satakunnan Museo
Inventoija: FM Tiina Vasko

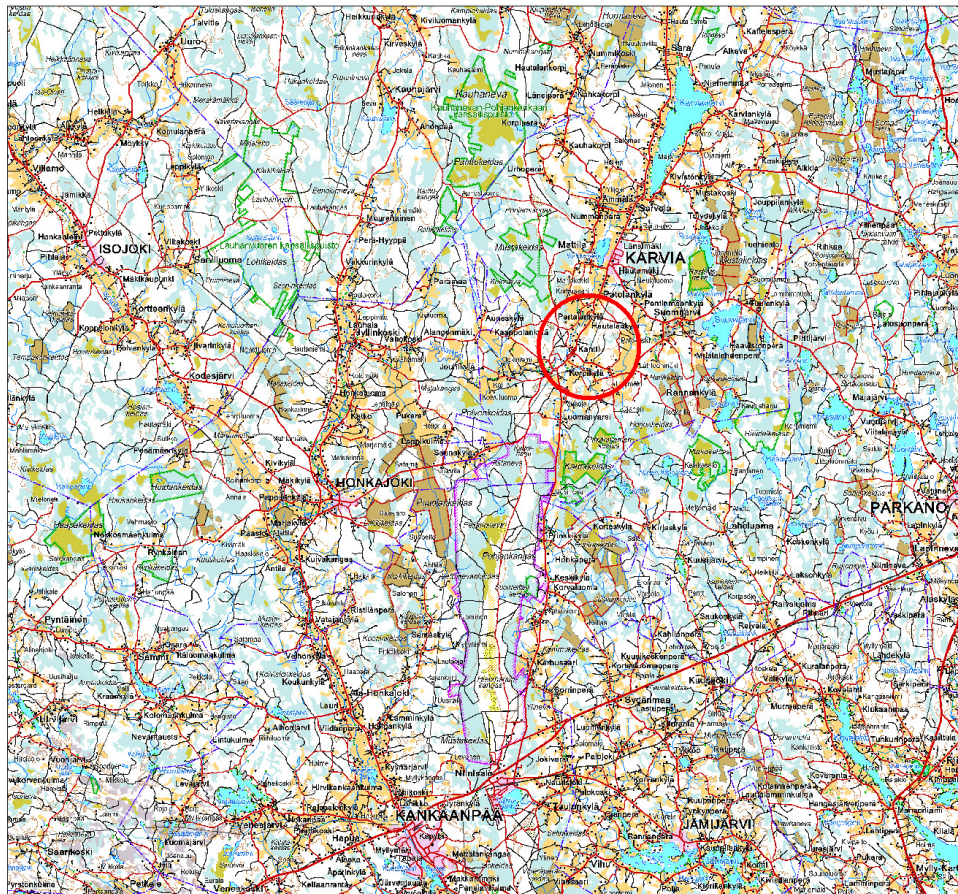
Satakunnan Museo inventoi 13.8.2013 Karviajoen eteläosassa ns. Kyrön skanssina tunnetun sotahistoriallisen kohteen ympäristössä. Inventointi liittyi Karviajoen rantakaavaan. Työn suoritti FM Tiina Vasko. Inventoinnin valvojana oli Satakunnan Museon amanuenssi Leena Koivisto. Tutkimuksen kustannukset olivat 1899 €+alv ja rahoittajana oli muinaismuistolain 15 § mukaisesti Karvia kunta.

Tarkastetulla alueella sijaitsee kaksi aiemmin tunnettua, historiallisen ajan kiinteää muinaisjäännöstä, Kyrön Skanssin redutti ja historiallinen Kyrönkankaan tie. Lisäksi Myllykosken saha- ja myllyalue on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi ja se on merkitty myös Satakunnan seutukaavaan 5 kulttuurihistoriallisesti arvokkaaksi kohteeksi. Nämä kohteet tulee siis huomioida tulevassa ranta-kaavassa. Kaavamerkintä sm-1 Skanssin talon maalla, tien itäpuolella, voidaan poistaa, koska siellä redutin jäännöstä ei ole.

Löydöt: -
Kenttätyöaika: 13.8.2013
Tutkimuskustannukset: Karvia kunta, 1899 € +alv.
Tarkastuskertomus: Tiina Vasko 13.8.2013 Satakunnan Museon arkisto ja kopio Museoviraston arkistossa.

Karvia
Karviajien eteläosan inventointi 2013
T. Vasko

Karvia Kantti

1. Johdanto

Satakunnan Museo inventoi 13.8.2013 Karvianjoen eteläosassa, Kantin kylän ympäristössä. Inventointi liittyi Karvianjoen rantakaavaan. Työn suoritti FM Tiina Vasko. Inventoinnin valvojana oli Satakunnan Museon amanuenssi Leena Koivisto. Tutkimuksen kustannukset olivat 1899 €+alv ja rahoittajana oli muinaismuistolain 15 § mukaisesti Karvian kunta.

2. Alueen historia ja tutkimushistoria

Karvian kivikautiset asuinpaikat ovat mesoliittiselta ajalta. Useimmat Karvian asuinpaikoista sijaitsivat rannalla ainoastaan kyseisellä aikakaudella. Merkittävin asuinpaikkakeskittymä on Kirkkojärven ja Karvianjoen itäpuolella, kirkonkylän ja Sarvelan välillä. Siellä asuinpaikat muodostavat lähes kahden kilometrin pituisen ketjun entisen Kärpäsnevan reunalla. Paikalla on aikanaan sijainnut matala merenlahti. Asutus on ilmeisesti loppunut merenlahden kurouduttua järveksi, koska alueelta ei tunneta mitään myöhempään kivikauteen liittyvää esineistöä. Useimmat asuinpaikat sijaitsevat nykyään pellolla. Karvian merkittävin asuinpaikka on kuitenkin kangasmaastossa sijaitseva Pantti. Siellä sijaitseva asumuspainanne on rannansiirtymisajoin perusteella yksi Suomen vanhimpia. Patamakankaan pyyntikuoppa-alue on myös merkittävä kokonsa ja säilyneisyytensä perusteella.

Alunperin Karvia oli Suur-Sastamalan pohjoisin kolkka. Alueella liikkui siis lähinnä kalastusta ja muuta eränkäyntiä harjoittaneita. Karvian pysyvä asutus syntyi noin v. 1620. Ensimmäiset tiedot veroluetteloissa ovat vuodelta 1635. Tervanpolto oli 1600 -1800-luvuilla alueella merkittävä elinkeino maanviljelyn ja karjanhoidon ohella. Tervanpolton kukoistuskauti oli 1700-luvulla.

1600-luvun alussa, 30-vuotisen sodan aikana, Kyrönkankaantien varrelle perustettiin pieni linnake paikkaan, jossa maantie ylittää Karvianjoen ja harvaanasuttu Hämeenmetsä oli antanut suojaa sotilaskarkureille. **Kyrön skanssina** tunnetun tukikohdan tehtäviin kuului sotilaskarkureiden kiinnittäminen, väenottojen valvominen ja liikenteen tarkkailu. Samalla paikalla oli jonkinlainen varustus jo nuijasodan aikaan 1500-luvun lopulla. Skanssi toimi vuosina 1635-1659, joskin miehitettynä vain yhteensä seitsemän vuotta. Vieressä ovat Kantin ja Skanssin talot. Talojen lähellä on kaksi Kantin talon 1700-luvun aittaa, joihin liittyy perimätietoa Suomen sodan ajoilta. Ne eivät ole alkuperäisillä paikoillaan vaan siirretty tien alta. Kantissa aloitti toimintansa kestikievari 1650-luvulla.

Satakunnassa Kyrönkankaantienä, Pirkanmaalla Hämeenkankaantienä ja Pohjanmaalla Pohjankankaantienä tunnettu tie on **yksi Suomen keskiaikaisista pääteistä** ja ainoa kesäaikaan kuljettavissa ollut reitti Satakunnasta ja Hämeestä Pohjanmaalle. Tie muodosti yhdessä Ylisen Viipurintien kanssa lyhimmän reitin Pohjanmaalta Viipuriin. Paikoitellen hiekkapintaisena säilynyt tie on säilyttänyt historiallisen linjauksensa ja vanhan maantien luonteen.

Kyrönkankaan suvitie mainitaan asiakirjoissa ensimmäisen kerran 1459, raivattuna tienä Hämeenkankaan tie jo 1556. Tietä levennettiin ja parannettiin ratsu- ja postitieksi ja se toimikin 1645–1675 postitienä Turusta pohjoiseen. Linjalla sijaitsi useita postitaloja ja kievareita. Tietä kohennettiin vuonna 1610. Hanke liittyi Mustasaaren saamiin kaupunkioikeuksiin (1606) sekä kauppapolitiikkaan ja Venäjää vastaan käytyyn sotaan. Tien merkitys väheni postilinjan siirtyessä vuonna 1675 rantatielle sekä Ruovedeltä Pohjanmaalle johtavan tien valmistuttua. 1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa rakennettiin Vaasa-Pori tie, minkä seurauksena tien kunto heikkeni entisestään.

Kuva 1. Kyrön Skanssi Kyrönkankaantien varrella. Ote kartasta "Suomen ja Norlannin tiet ja kestikievarit" (Georg Biurman 1740). (Luoto, Kalle 2011).

Kantin Myllykoskessa, n. 1,5 kilometriä Kantin talosta koilliseen, on sijainnut mylly ja vesisaha. Myllykosken niskassa oleva kaksiraaminen saha sai privilegionsa 1846. Sahatoiminnan loputtua tämän vuosisadan alussa se on toiminut myllynä. Myllytoimintaa kosken varrella on ollut 1700-luvulta 1920-luvulle. Vuonna 1920 koskeen perustettiin Kantinkosken sähkölaitos. Rannat ovat rehevän joenvarsikasvuston peitossa. Sen vieressä sijaitsevalta siltapadolta avautuu kaunis näkymä kosken rehevään maisemaan.

Karviassa on suoritettu kunnan perusinventointi vuonna 1999 ja vuonna 2012 tuulivoimapuistojen suunnittelualueiden inventointi.

3. Inventointi

Kantin talon maalla, päärakennuksesta 160 metriä länsiluoteeseen on jyrkän, metsittyneen jokitörmän reunalla on noin metrin korkuinen, kaartuva valli, jonka sisäpuolella on kuoppa halkaisijaltaan noin 15 metriä. Sen reunat putoavat erittäin jyrkästi joelle päin sekä koilliseen. Koilliselle reunalle on mahdollisesti kaivettu vallihautaa. Kuopassa ja sen reunoilla kasvaa varsin suuria kuusia, joista ainakin osa olisi suositeltavaa kaataa.

Kyseessä on ns. **redutti** eli pieni varustus. Usein redutti muodostui korkean mäen huippua kiertävästä kehävallista. Redutti voi olla suuremman linnoituksen tukivarustus, tai itsenäinen tukikohta esimerkiksi liikenneväylän varrella. Pyöreä muoto on sille tyypillinen ja halkaisija n. 20-30 metriä. Toinen samanlainen rakenne on muistitiedon mukaan sijainnut noin 200 metrin päässä samalla jokirannalla Skanssin tilan maalla. Siitä ei ole enää mitään jäljellä, mutta kuoppa oli vielä 1940-luvulla näkyvässä. Paikalle rakennettujen kuivureiden rakennustöissä maanpintaa on voimakkaasti muokattu.

Kuva 2. Redutin kuoppa. Sen pohjalla Karvian kunnan nuorisosihteeri Maria Laaksoharju, ent. museonhoitaja Sakari Mäki-Korte ja takana Karvian kotiseutuyhdistyksestä Vesa Rouvali. Kuva T. Vasko.

Redutin keskelle kaivettiin pieni koekuoppa. Maa oli multamaata ja hiekkaa. Näin varmistettiin, ettei kyseessä ole ainakaan tervahauta, miksi sitä oli joskus epäilty. Koekuoppa kaivettiin myös toisen, rinteessä sijaitsevan kuopanteen pohjalle (halk. n. 5 m), noin 35 metriä redutista länteen. Kuopassa oli samanlaista maata kuin redutissa. Sen sijaan kuivureiden lähistölle, tien itäpuolelle kaava-karttaan merkittyä redutin jäännettä ei ollut havaittavissa. Alueella oli uudemman kuivurin rakennustöissä kaivettu maata pois huomattavan paljon eli alkuperäinen maanpinta oli kadonnut.

Kantin isäntä Jorma Niskala ja vanha isäntä Kosti Niskala epäilevät, että silta on ollut ennen nykyistä alempana eli säilyneen redutin lähellä. Vastapäiseltä pellolta, joen pohjoispuolelta, löytyi 1940-luvulla kyntötöissä **venäläisiä rahoja sisältänyt aarre**. Vanhan isännän mukaan rahoja oli huomattava määrä. Paikalle oli myöhemmin tullut asiantuntija (?) joka oli halunnut rahoja vietäväksi Parkanon museoon. Päättyivätkö ne sinne, ei ole tiedossa.

Kantin talon talousrakennusten takana on suurella heinikkoisella alalla ilmeisesti vanhoja rakennuksen perustuskiviä. Heinikon tiheydestä johtuen kivien levinnästä ja luonteesta ei saatu kokonaiskuvaa. Tiedetään että paikalla toimi linnoituksen jälkeen myös kestikievari. Näiden lisäksi kaava-alueelle sijoittuu osa valtakunnallisesti arvokkaasta Kyrönkankaan historiallisesta tiestä. Kohde tarkastettiin Kauhanevan-Pohjankankaan kansallispuiston kulttuuriperintöinventoinnin yhteydessä vuonna 2008.

Kantin Myllykoskessa, n. 1,5 kilometriä Kantin talosta koilliseen, on sijainnut **mylly ja vesisaha**. Kohde on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi ja se on merkitty myös Satakunnan seutukaavaan 5 kulttuurihistoriallisesti arvokkaaksi kohteeksi. Havainto-olosuhteet olivat tarkastushetkellä erittäin huonot tiheän kasvuston vuoksi, joten sillan ympäristössä mahdollisesti olevat rakennusjäänteet yms. jäivät piiloon.

Kuva 3. Kantti Myllykoski. Kuva T. Vasko.

4. Kiinteät muinaisjäännökset

1. Kyrön skanssi

Kunta	Karvia
Nimi	Kyrön skanssi
Muinaisjäännöstunnus	1000013382
Muinaisjäännöstyyppi	puolustusvarustukset
Muinaisjäännöstyyppin tarkenne	linnakkeet
Ajoitus	historiallinen
Rauhoitusluokka	1
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	2211 03
Tarkastuspäivä	9.8.2013
Koordinaatit: P: 6890457 I: 264910 P (YKJ): 6893349 I (YKJ): 3264986 Z= 139 m mpy Uudet koordinaatit otettu GPS- paikantimella redutin keskeltä.	

Sijainti ja maasto

Karvian kirkosta 7,6 km lounaaseen. Kantin talosta 160 metriä länsiluoteeseen. Metsittyä joentörmä etelärannalla.

Kohteen kuvaus

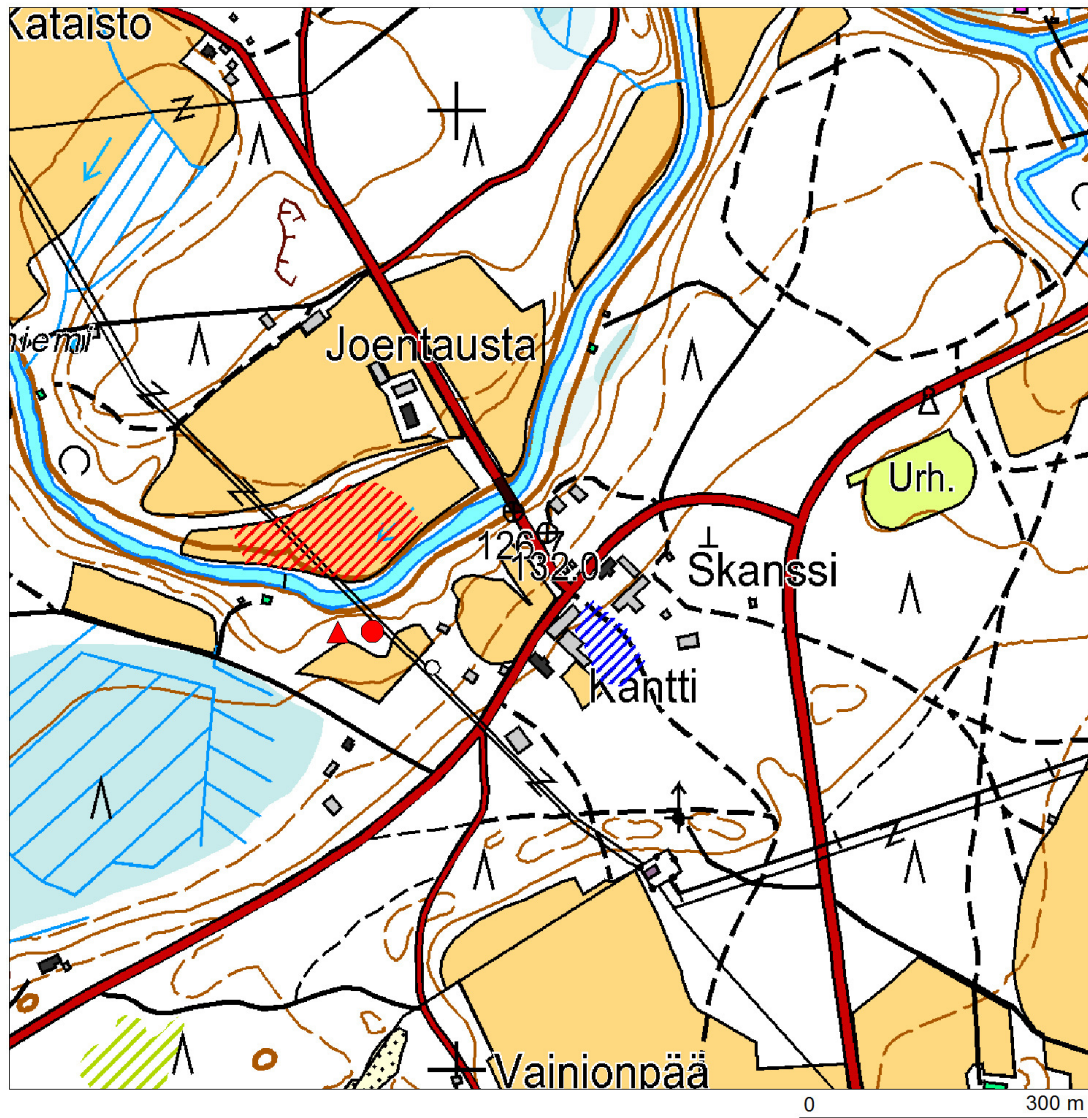
Noin metrin korkuinen pyöreähkö valli, jonka sisäpuolella on kuoppa halkaisijaltaan noin 15 metriä. Sen reunat putoavat erittäin jyrkästi joelle päin sekä koilliseen. Koillisessa on mahdollisesti kaivettu vallihautaa. Kohteesta otettiin nyt GPS-paikannus.

Digikuvat

5-6

Karvia
Karviajoen eteläosan inventointi 2013
T. Vasko

Kyrön skanssi
MK 1:6000

●	Redutti	▨	Raha-aarteen löytöpaikka
▲	Muu kuopanne	▨	Rakennuksen perustuskiviä

2. Kyrönkankaan tie

Kunta	Karvia
Nimi	Kyrönkankaan tie
Muinaisjäännöstunnus	1000013564
Muinaisjäännöstyyppi	kulkuväylät
Muinaisjäännöstyyppin tarkenne	tienpohjat
Ajoitus	historiallinen
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	2211 03
Tarkastuspäivä	9.8.2013
Koordinaatit: P: 6900901 I: 263726 P (YKJ): 6903795 I (YKJ): 3263801	

Sijainti ja maasto

Tie kulkee osittain Karvian ja osittain Kauhajoen alueella, Kauhanevan-Pohjankankaan kansallispuistossa. Kyrönkankaan tie kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin ja se on Tiehallinnon virallinen museotie. Tie on päällystämätön ja osittain moottoriajoneuvoliikenteeltä suljettu.

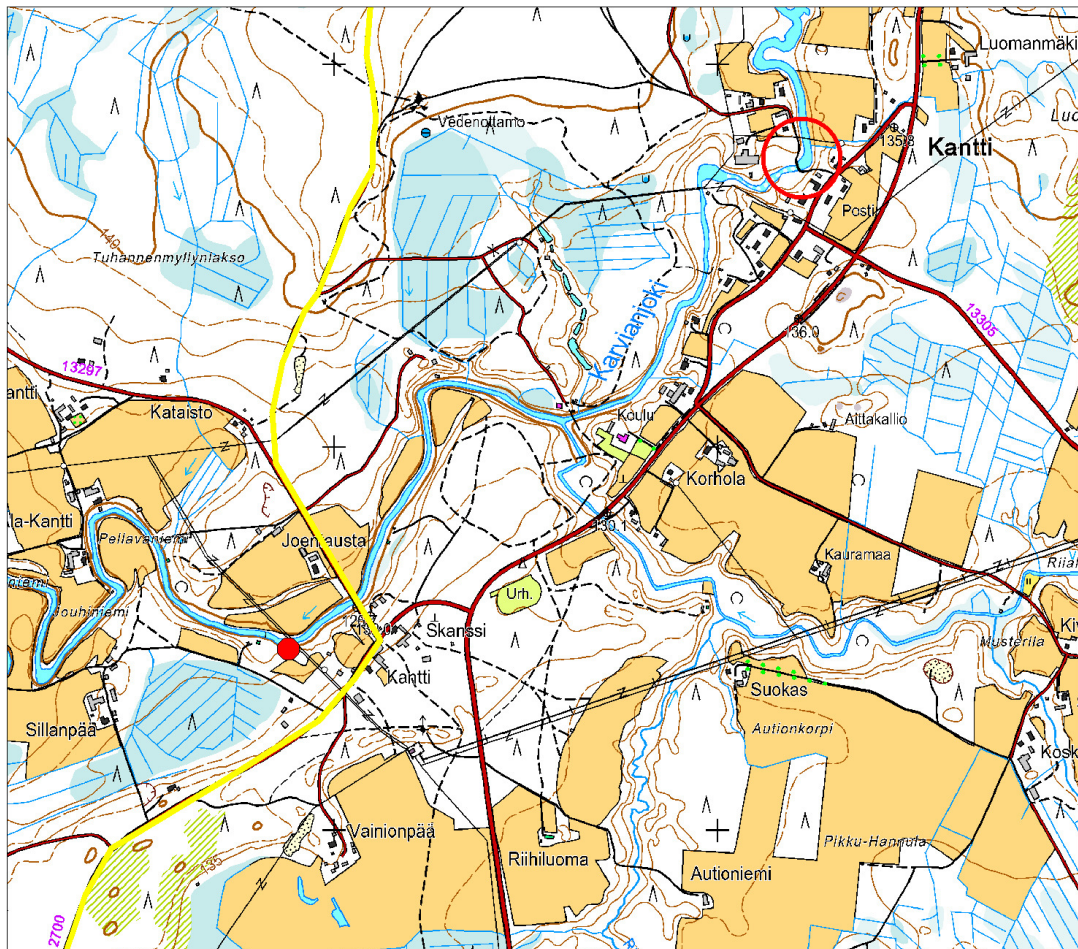
Kohteen kuvaus

Kyrönkankaan suvitie mainitaan asiakirjoissa ensimmäisen kerran 1459, raivattuna tienä Hämeenkankaan tie jo 1556. Tietä levennettiin ja parannettiin ratsu- ja postitiekseksi ja se toimikin 1645–1675 postitienä Turusta pohjoiseen. Linjalla sijaitsi useita postitaloja ja kievareita. Tietä kohennettiin vuonna 1610. Hanke liittyi Mustasaaren saamiin kaupunkioikeuksiin (1606) sekä kauppapolitiikkaan ja Venäjää vastaan käytyyn sotaan. Tien merkitys väheni postilinjan siirtyessä vuonna 1675 rantatielle sekä Ruovedeltä Pohjanmaalle johtavan tien valmistuttua. 1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa rakennettiin Vaasa-Pori tie, minkä seurauksena tien kunto heikkeni entisestään.

Kantti
Karviaanjoen eteläosan inventointi 2013
T. Vasko

Kyrön skanssi, Kyrönkankaantien linjausta (kelt.)
ja Myllykoski

MK 1:15 000

0 750 m

5. Yhteenveto

Tarkastetulla alueella sijaitsee siis kaksi aiemmin tunnettua, historiallisen ajan kiinteää muinaisjäännöstä, Kyrön Skanssin redutti ja historiallinen Kyrönkankaan tie. Lisäksi Myllykosken saha- ja myllyalue on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi ja se on merkitty myös Satakunnan seutukaavaan 5 kulttuurihistoriallisesti arvokkaaksi kohteeksi. Nämä kohteet tulee siis huomioida tulevassa ranta-kaavassa. Kaavamerkintä sm-1 Skanssin talon maalla, tien itäpuolella, voidaan poistaa, koska siellä redutin jäännöstä ei ole.

Turussa 16.8.2013

Tiina Vasko, FM

Lähteet

Kirjallisuus

Kauranen, Veli 2005. Suomen vanhat linnat, kartanolinnat, linnoitukset ja skanssit. Suomen Tykistömuseon julkaisu no. 3. Hämeenlinna.

Lovén, Christian 1996. Borgar och befästningar i det medeltida Sverige. Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien. Stockholm.

Luoto, Kalle 2011. Pirkanmaan historiallisesti merkittävät tiet. Karttaselvitys. Pirkanmaan maakuntamuseo.

Vappula, Jorma 1999. Ikaalisten entisen emäpitäjän historia II. 1641-1721. Vammala.

Internet

Museovirasto, Kulttuuriympäristön rekisteriportaali, Muinaisjäännösrekisteri.

Kuvaluettelo

Karvia

Karvianjoen eteläosan arkeologinen inventointi 2013

T. Vasko

Digitaalikuvat

1. Karvia Kantti. Vanha myllyn paikka Myllykoskessa. Luoteesta. 13.8. TV.
2. Karvia Kantti. Myllykoskea sillalta alavirtaan kuvattuna. Koillisesta. 13.8. TV.
3. Karvia Kantti. Myllykoskea sillalta ylävirtaan kuvattuna. Lounaasta. 13.8. TV.
4. Karvia Kantti. Myllypatoa. Lounaasta. 13.8. TV.
5. Karvia Kantti. Kyrön skanssi. Redutti joen törmällä. Sen pohjalla Karvian kunnan nuorisosihteeri Maria Laaksoharju, ent. museonhoitaja Sakari Mäki-Korte ja Karvian kotiseutuyhdistyksestä Vesa Rouvali. Vasen kuusi kuopan keskellä. Lounaasta. 13.8. TV.
6. Karvia Kantti. Kyrön skanssi. Jyrkkä pudotus redutista joen puolelle. Kaakosta. 13.8. TV.
7. Karvia Kantti. Kyrön skanssi. Toinen pienempi kuopanne edellisestä lounaaseen. Pohjoisesta. 13.8. TV.
8. sama
9. Karvia Kantti. Kyrön skanssi. Redutti metsikössä vajasta vasemmalle. Koillisesta. 13.8. TV.
10. Karvia Kantti. Kantin talo. Pohjoisesta. 13.8. TV.
11. Karvia Kantti. Kantin talon aitat. Tie kantin sillalle. Lounaasta. 13.8. TV.
12. Karvia Kantti. Tie kantin sillalle. Kaakosta. 13.8. TV.
13. Karvia Kantti. Uudempi kuivurirakennus toisen redutin paikalla. Idästä. 13.8. TV.